

SŁUŻBA KAPELANA
PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ
W POLSCE
W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH

ks. Jarosław Lisica

**SŁUŻBA KAPELANA
PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ
W POLSCE
W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH**

Wydawnictwo
bernardinum

Pelplin 2026

Recenzje wydawnicze

ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski

ks. prof. dr hab. Jacek Bramorski

Na okładce

Poświęcenie i przekazanie samochodu specjalnego z drabiną mechaniczną na placu przed Polską Filharmonią Bałtycką im. Fryderyka Chopina w Gdańsku podczas Wojewódzkich Obchodów Dnia Strażaka. Poświęcenia dokonał Pomorski Kapelan Wojewódzki Strażaków ks. Jarosław Lisica, 17 maja 2022 r. (źródło: prywatne archiwum ks. Jarosława Lisicy)

Korekta

Anna Maciejewska

Opracowanie graficzne i skład

Anna Maciejewska i Maciej Ostoję-Lniski

© Copyright by **ks. Jarosław Lisica**, 2026

jareklisica@icloud.com

www.lisica.com.pl

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.

ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin

tel. 58 536 17 57, fax 58 536 17 26

bernardinum@bernardinum.com.pl

www.bernardinum.com.pl

Druk i oprawa:

Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin

ISBN 978-83-8333-473-8

Bogu na chwałę, ludziom na pożytek, Bogu na cześć, bliźniemu pomoc nieść*

AUTOR NIEZNANY

*W hołdzie Tym, którzy oddali życie,
pełniąc służbę w ochronie życia i mienia
oraz wszystkim Strażakom i ich Kapelanom
tę książkę poświęcam*

* Hasło to podkreśla altruistyczne i ofiarne podejście strażaków do pracy, która jest fundamentem ich służby publicznej. Większość dostępnych źródeł opisuje to motto jako szeroko stosowane wśród strażaków w Polsce. Niektóre źródła sugerują, że hasło to może mieć długą historię, sięgającą czasów formowania się organizacji strażackich w Polsce, co datuje się na pierwszą połowę XIX w., jednak brak jest konkretnych informacji na temat autora tych słów, jak i dokładnego początku jego użycia. Więcej na ten temat zob. M. Zalewski, *W jedności siła. Bogu na chwałę, ludziom na pożytek: w 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości*, wyd. Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Warszawa 2018; J. Gmitruk, *Dzieje Związku Floriańskiego*, „Niepodległość i Pamięć”, 2018, nr 25/3 (63), s. 123–138.

ŚLUBOWANIE

Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej,
świadom podejmowanych obowiązków strażaka,

UROCZYŚCIE ŚLUBUJĘ

być ofiarnym i mężnym w ratowaniu zagrożonego
życia ludzkiego i wszelkiego mienia –
nawet z narażeniem życia.

Wykonując powierzone mi zadania,

ŚLUBUJĘ

przestrzegać prawa, dyscypliny służbowej
oraz wykonywać polecenia przełożonych.

ŚLUBUJĘ

strzec tajemnic związanych ze służbą,
a także honoru, godności i dobrego imienia służby
oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej.

* Zob. tekst roty ślubowania strażaka Państwowej Straży Pożarnej w układzie do odczytania przez kierownika jednostki organizacyjnej PSP, w: *Ceremoniał Pożarniczy Państwowej Straży Pożarnej*, Załącznik Nr 1 do zarządzenia Nr 1 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 lutego 2022 roku, Warszawa 2022, s. 127. Ceremoniał składania ślubowania przez strażaków określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw wewnętrznych i administracji wydane na podstawie art. 30 ust. 2 z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2021 r., poz. 1940 z późn. zm.). Według wskazanego wyżej *Ceremoniału Pożarniczego* po akcie ślubowania może nastąpić akt błogosławieństwa dla strażaków wyrażających wolę jego przyjęcia. Dokonują go kapelani PSP wyznania rzymskokatolickiego, prawosławnego oraz ewangelicko-augsburskiego.

SPIS TREŚCI

Nadbrygadier Jacek Niewęłowski

Przedmowa	11
Wykaz skrótów	13
Wstęp	15

Część I

REKONESANS HISTORYCZNY POŻARNICTWA

Rozdział I

Ewolucja strategii przeciwdziałania pożarom	29
1. Geneza straży pożarnej	30
2. Przeciwdziałanie pożarom w starożytności	33
3. Działania przeciwpożarowe w średniowieczu	40
4. Ochrona przeciwpożarowa w I Rzeczypospolitej	44
5. Pożarnictwo w okresie II Rzeczypospolitej	48
6. Ochrona przeciwpożarowa do 1989 roku	53

Rozdział II

Struktura Państwowej Straży Pożarnej w Polsce po roku 1989	59
1. Podstawy prawne funkcjonowania współczesnej straży pożarnej	60
2. Charakterystyka formacji	67
3. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy	71

Rozdział III

Duszpasterstwo straży pożarnej	75
1. Próba określenia i znaczenie duszpasterstwa strażaków	76
2. Historia duszpasterstwa strażaków	79
3. Struktura prawno-organizacyjna	84
4. Opieka duchowa nad strażakiem	86
5. Wyzwania duszpasterstwa strażaków	88

Rozdział IV

Teologiczny i cywilno-prawny status kapelana strażaków	95
1. Perspektywa historyczna kapelanii	96
2. Biblijne podstawy posługi kapelanów	100
3. Status prawny kapelanów	103
4. Uprawnienia i obowiązki kapelanów	106
5. Kapelani różnych religii i wyznań	111

Część II

BADANIA EMPIRYCZNE I RAPORTY BADAWCZE

Rozdział V

Metodologia badań własnych	117
1. Cel badań	119
2. Metoda i technika badań	121
3. Charakterystyka kwestionariusza ankiety online i jej zasadność	125
4. Organizacja i przebieg badań	129
5. Charakterystyka grupy badawczej	131

Rozdział VI

Odczyty wyników badania i analiza pozyskanych danych	145
1. Rola i funkcja kapelana	147
2. Potrzeba i akceptacja posługi kapelana	158
3. Zadania i współpraca	162
4. Szkolenia i kadencyjność	171
5. Ocena posługi kapelana	177
6. Wartości i duchowość	186
7. Preferencje, problemy i wyzwania	192

Rozdział VII

Raporty badawcze	199
1. Misja i zadania kapelana	200
2. Znaczenie i przyjęcie roli kapelana	209
3. Cele i współpraca	212
4. Edukacja i okres służby	220
5. Analiza pracy kapelana	227
6. Aksjologiczne i duchowe aspekty	232
7. Oczekiwania, trudności i przeszkody	237
Zakończenie	243
Bibliografia	261
Streszczenie	275
Summary	279
Resumen	283
Zusammenfassung	287
Table of contents	291
Índice	295
Inhalt	299
Aneksy	
Aneks 1. Kwestionariusz ankiety	305
Aneks 2. Spis wykresów	323

Przedmowa

Z wielką satysfakcją i uznaniem przyjmuję publikację ks. Jarosława Lisicy zatytułowaną *Służba kapelana Państwowej Straży Pożarnej w Polsce w świetle badań własnych*. Książka ta jest niezwykle wartościowym opracowaniem naukowym i duszpasterskim, które w sposób kompleksowy i pogłębiony ukazuje znaczenie duchowej służby w strukturach Państwowej Straży Pożarnej.

Służba strażaka od zawsze łączy w sobie profesjonalizm, poświęcenie i odwagę z głębokim poczuciem misji wobec drugiego człowieka. To zawód wymagający nie tylko doskonałego przygotowania technicznego, ale również odporności psychicznej, dojrzałości emocjonalnej i wewnętrznej siły. W chwilach, gdy strażacy zmagają się z żywiołem, ratując życie i mienie innych, potrzebują nie tylko wsparcia kolegów z jednostki, lecz także duchowego przewodnictwa i umocnienia w wartościach, które od pokoleń stanowią fundament tej służby. Taką właśnie rolę pełni kapelan – duszpasterz, który towarzyszy strażakom w codzienności, w chwilach próby i w momentach radości.

Tym bardziej warto podkreślić, że autor tej publikacji – ks. Jarosław Lisica – nie jest kapelanem jedynie z tytułu urzędu. Jest przede wszystkim jednym z nas – strażakiem, funkcjonariuszem Państwowej Straży Pożarnej, który przez wiele lat pełnił służbę w podziale bojowym. Zna więc z autopsji realia codziennej służby, trud, ryzyko, a także emocje i odpowiedzialność towarzyszące każdemu wyjazdowi do akcji. Ta wyjątkowa perspektywa sprawia, że jego refleksja nie ma charakteru czysto teoretycznego – wyrasta z osobistego doświadczenia, przeżytego

w strażackim mundurze i pod znakiem krzyża. Dzięki temu książka ta staje się autentycznym świadectwem duchowego wymiaru strażackiej służby, przeżywanej z wiarą, odwagą i pokorą.

Publikacja ks. Jarosława Lisicy stanowi cenne studium naukowe, oparte na rzetelnych badaniach empirycznych i szerokim zapleczu teologicznym. Wnikliwie analizuje ona potrzeby duchowe środowiska strażackiego, wskazuje wyzwania, jakie niesie ze sobą służba kapelana w formacji mundurowej oraz ukazuje, jak istotne jest wsparcie duchowe w kontekście stresu i obciążenia psychicznego towarzyszącego codziennej służbie.

Jako Pomorski Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej z głębokim przekonaniem mogę stwierdzić, że kapelani naszej formacji są nie tylko duchownymi, lecz także towarzyszami drogi – obecnymi przy strażakach w chwilach radości i bólu, w ciszy po trudnej akcji i podczas modlitwy za poległych. Ich obecność przypomina, że strażacka służba jest nie tylko zawodem, ale i powołaniem.

Książka *Służba kapelana Państwowej Straży Pożarnej w Polsce w świetle badań własnych* wypełnia istotną lukę w literaturze naukowej, łącząc refleksję teologiczną z doświadczeniem praktycznym i empirycznym. To dzieło, które powinno znaleźć się w rękach każdego, kto pragnie głębiej zrozumieć duchowy wymiar służby strażaka.

Autorowi należą się wyrazy uznania za naukową rzetelność, wrażliwość duszpasterską i osobiste zaangażowanie. Nie mam wątpliwości, że jego praca stanowi nie tylko wkład w rozwój teologii pastoralnej, ale także w budowanie etosu służby opartej na wartościach służby, w której „Bogu na chwałę, ludziom na pożytek” nie jest pustym hasłem, lecz życiowym *credo* każdego strażaka.

Niech to dzieło przyczyni się do jeszcze głębszego zrozumienia, że strażacka służba – przeniknięta duchem ofiarności, wiary i miłości bliźniego – jest nie tylko zadaniem, lecz także drogą ku pełni człowieczeństwa.

nadbryg. Jacek Niewęglowski
Pomorski Komendant Wojewódzki
Państwowej Straży Pożarnej

Wykaz skrótów*

- CD** Sobór Watykański II, *Christus Dominus* – Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, Rzym 1965
- CKP** P. Guzewski, D. Wróblewski, D. Małozieć (red.), *Czerwona Księga Pożarów. Wybrane problemy pożarów oraz ich skutków*, Józefów 2016
- DB** Sobór Watykański II, *Dignitatis Humanae* – Deklaracja o wolności religijnej, Rzym 1965
- KDK** *Gaudium et spes* – Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Rzym 1965
- KI** P. Siuda, *Kwestionariusze internetowe – nowe narzędzie badawcze nauk społecznych*, Kielce 2006
- KPK** *Codex Iuris Canonici* – Kodeks Prawa Kanonicznego, Watykan 1983
- KSRG** A. Celiński, *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG) – terażniejszość i przyszłość systemu zarządzania ochroną i ratownictwem ludności w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, Siedlce 2016–
- OFPSP** K. Wójtowicz, *Organizacja i funkcjonowanie Państwowej Straży Pożarnej w Polsce*, Warszawa 2012
- PWOŚ** Z. J. Zasada, *Požary i walka z ogniem w średniowieczu*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, Płock 2017–

* Wykorzystano wykaz skrótów zamieszczonych w: J. Warmiński (red.), *Encyklopedia katolicka. Wykaz skrótów*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2010. Pełne dane dokumentów oznaczonych skrótami zostały zawarte w bibliografii.

- RKKS RG** J. Krynicki, *Rola i kompetencje księży kapelanów w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, Inowrocław-Poznań-Warszawa 2015
- UKAK** J. Adamczyk, *Urząd kapelana w aspekcie kanonicznym*, „Annales Canonici”, Kraków 2019–
- ROPP** D. Falecki, *Zarys rozwoju ochrony przeciwpożarowej w Polsce do 1992 r.*, Józefów 2016

WSTĘP

[...] *Od powietrza, głodu, ognia i wojny – wybaw nas Panie!*¹

Ten fragment Suplikacji jest tak samo aktualny dziś, jak był tysiące lat temu. W tych słowach kryje się głęboka prawda o ludzkiej kruchości i zagrożeniach, które nieustannie czyhają na człowieka w każdej epoce. Choć dzisiejszy świat różni się od tego, w którym te słowa po raz pierwszy zyskały na znaczeniu, to jednak zagrożenia, przed którymi stoi współczesny człowiek, są nie mniej realne. Jednym z najstarszych i najbardziej niebezpiecznych żywiołów, przed którym ludzkość stara się bronić, jest ogień.

W ogniu codziennego życia, w sytuacjach skrajnych, gdy zagrożone jest ludzkie życie, zdrowie i mienie, na pierwszej linii walki z tym niszczycielskim żywiołem stoją strażacy. Ich praca jest nie tylko służbą, ale często także misją, pełną poświęcenia i odwagi, wymagającą nieustannej gotowości do niesienia pomocy tam, gdzie ogień sieje zniszczenie. Strażacy stanowią specyficzną służbę publiczną, której zadania obejmują coraz szerszy zasięg obowiązków. Oni pierwsi stykają się z nieszczęściem i mają kontakt z ludźmi, będącymi często w najgorszym momencie swojego życia. Potrzebują zatem nie tylko wyszkolenia i sprzętu, ale także wsparcia duchowego. I tutaj istotną rolę odgrywa kapelan strażaków – duchowy opiekun, którego posługa stanowi nieocenione wsparcie w chwilach próby. Jego obecność przypomina strażakom o głębszym sensie ich służby, o tym, że ich praca to nie tylko walka z fizycznym zagrożeniem, ale także akt miłości bliźniego, poświęcenia dla drugiego człowieka.

¹ Por. J. Siedlecki, *Śpiewnik Kościelny*, Wydawnictwo Księży Misjonarzy, wyd. XL, Kraków 2015, s. 701.

Historia kapelanów w służbach mundurowych sięga wielu wieków wstecz. Tradycja ta wywodzi się z potrzeby zapewnienia wsparcia duchowego i moralnego dla tych, którzy pełnią służbę w ekstremalnych warunkach. W Polsce, podobnie jak w innych krajach, kapelani byli obecni w wojsku, a później także w innych służbach mundurowych, w tym w straży pożarnej. Obecność kapelana w jednostkach strażackich ma głębokie korzenie kulturowe i religijne, co wpływa na percepcję i akceptację tej roli wśród strażaków.

Rola kapelana w formacji strażackiej ma kluczowe znaczenie, gdyż jest on osobą, która zna dylematy duchowe, jakie może napotkać strażak w swojej pracy i prywatnych przemyśleniach. Zna także specyfikę tego zawodu, co znacznie ułatwia mu dotarcie do ludzi, którzy go najbardziej potrzebują. Częścią posługi kapłańskiej było zawsze utrzymywanie bliskiego kontaktu z wiernymi. Kapelan nie tylko strażaków, ale i innych służb i instytucji publicznych, może bezpośrednio i na bieżąco reagować na powstałe w toku wykonywanych zadań problemy i dylematy moralne.

Mówienie dziś o kapelanach w straży pożarnej może wielu Polaków drażnić. Wynika to nie tylko ze współczesnej alergii na patos i gołostowność. Socjologowie sygnalizują, że współczesnych Polaków, zwłaszcza młodych, cechuje zatrzważająco niska ocena życia duchowego, jak i odniesienia do religijności w ogóle. Kryzys dotknął nie tylko stosunku do duchownych, ale również takich instytucji, jak rodzina czy Kościół. Wydaje się, że głównym źródłem tego kryzysu jest indywidualizm, który zdominował mentalność europejską, a w tym polską. Podejrzliwość wobec wspólnoty Kościoła, jak i funkcji duchownych wśród rozmaitych struktur społecznych (w tym straży pożarnej) oraz zajmowanie wobec nich postaw rewindykacyjnych i roszczeniowych, to nieuchronne konsekwencje błędu indywidualistycznego i egocentrycznego. Człowiek zaczyna zauważać, że wolno mu nie przejmować się życiem religijnym i jego potrzebami. Wiara w wartość duchowej posługi kapelana wśród formacji mundurowej może okazać się wtedy przesądem².

W kontekście obecnej sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce, kryzysu wiary, zmniejszającej się liczby wiernych oraz rosnącego sceptycyzmu wobec instytucji

² Por. J. Lisica, *Wychowanie do patriotyzmu w nauczaniu Biskupa Polowego Wojska Polskiego Sławoja Leszka Głódzia w latach 1991–2004*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2016, s. 16. Zob. J. Salij, *Patriotyzm dzisiaj*, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów „W Drodze”, Poznań 2005, s. 7.

religijnych, rola kapelanów pożarnictwa nabiera niesztampowego znaczenia i złożoności. Niewątpliwie wyzwania te wpływają na postrzeganie duchownych i ich posługi, zarówno przez strażaków, jak i społeczeństwo.

Nie ulega wątpliwości, że tematyka posługi kapelana w Państwowej Straży Pożarnej (PSP) stanowi niezwykle istotny, a jednocześnie często niedoceniany aspekt funkcjonowania tej formacji. Strażacy jako grupa zawodowa, która codziennie naraża swoje życie i zdrowie, wykonując działania ratowniczo-gaśnicze, potrzebują wsparcia nie tylko technicznego, fizycznego, ale również duchowego. W obliczu ekstremalnych wyzwań i traumatycznych doświadczeń, kapelani pełnią rolę przewodników duchowych i psychologicznych, pomagając strażakom radzić sobie z presją i stresem. Z jednej strony, dla wielu strażaków kapelan jest bowiem nie tylko duchowym przewodnikiem, ale także zaufanym doradcą, który potrafi słuchać i pomagać w rozwiązywaniu problemów osobistych i zawodowych. Z drugiej strony, znajdują się i tacy strażacy, którzy są wrogo nastawieni do duchownego, jak i szeroko pojętej posługi. Dlatego kapelani muszą pracować nad odbudową tego zaufania poprzez autentyczne, pełne troski, podejście do swoich zadań i obowiązków.

W Polsce rola kapelana w PSP jest ugruntowana historycznie i prawnie, jednak jej znaczenie i specyfika wciąż wymagają dogłębnego zrozumienia i analizy. W obliczu współczesnych wyzwań oraz dynamicznie zachodzących zmian natury duchowo-kulturowej, jest zagadnieniem wymagającym ciągłego zainteresowania. Szczególnie jest to ważne w kontekście unifikującej humanizacji w opozycji do czego zachodzą procesy przeciwstawne, tj. akceleracja i fragmentaryzacja życia społecznego. Wobec tego można postawić pytanie, czy warto jeszcze zajmować się problematyką posługi kapelana w straży pożarnej w oparciu o podstawowe założenia fenomenologicznej koncepcji tożsamości religijnej, skoro media konwencjonalne i elektroniczne przekonują do ideologicznej integracji maoistowskiego wariantu neomarksizmu i anarchizmu we współczesnym społeczeństwie? Czy należy może zrezygnować z posługi duchownego wśród strażaków, skoro demokratyczno-liberalna i postkomunistyczna awangarda określa takie działania wstecznictwem, ksenofobią i religijną histerią? Czy warto jeszcze wracać do wspomnianych na początku tego wstępu słów „Od powietrza, głodu, ognia i wojny – wybaw nas Panie?”. Wszystko to sprawia, że środowisko strażackie postrzega rzeczywistość kapelanii w inny, charakterystyczny dla siebie sposób, wykształcając odmienne paradygmaty przekonań na ten temat, zbiory wartości

i postaw. Niewątpliwie, staje się to przyczynkiem do budowania specyficznego obrazu posługi kapelana w Państwowej Straży Pożarnej.

Po głębszej refleksji nad rolą kapelana pożarnictwa, okazuje się, że do spraw kluczowych i fundamentalnych bez wątpienia należy zagadnienie *stricte* posługi duchownego wśród strażaków, dziś jednak z nową mocą staje przed środowiskiem strażackim problem przekazu orędzia Ewangelii. Trudno tu analizować wszystkie przyczyny prowadzące do osłabienia postaw religijnych strażaków. Również współczesne zagrożenia istotnie wpływają na postawę i sposób odnoszenia się funkcjonariuszy PSP do Boga, Kościoła, kapelana, wiary i szeroko pojętych wartości religijnych. Dziś niewątpliwie znajdują się tacy, którzy nie utożsamiają się z tymi wartościami. Prawdopodobnie przyczyną takiego stanu rzeczy jest wprowadzany przez świat zamęt aksjologiczny, czego przejawem może być np. brak uczestnictwa w obrzędach religijnych czy uroczystościach strażackich o charakterze religijno-patriotycznym. Zatem dla wszystkich kapelanów pożarnictwa ważne jest uświadomienie sobie faktu istnienia tego kryzysu oraz wszelkich, wynikających z tego tytułu, konsekwencji dla misji społecznej, jaka łączy się ze służbą strażaka i duszpasterza³. Wydaje się, że wobec tych zjawisk kapelan, w etapie adolescencji, ma za zadanie wykształcić holistyczną koncepcję posługi, uwzględniającą generatywny charakter ludzkiej egzystencji.

W obliczu takiego stanu rzeczy nasuwa się zasadnicze pytanie o istotność i potrzebę posługi kapelana w Państwowej Straży Pożarnej. Pojawiają się też pytania szczegółowe: Jaka jest jakość tej posługi? Jaki jest jej sens i znaczenie dla współczesnego strażaka? Jaki jest wreszcie wpływ posługi kapelana na świętość strażaka? Od odpowiedzi na te i podobne pytania, w dużej mierze zależy tożsamość polskiego narodu oraz przyszłość ludzi zamieszkujących polską ziemię. Powyższe racje wskazują na potrzebę podjęcia teologiczno-pastoralnych badań nad rolą posługi kapelana w formacji mundurowej PSP. Kierunek badań wyznacza jednocześnie problematykę niniejszego opracowania, zatytułowanego: *Służba kapelana Państwowej Straży Pożarnej w Polsce w świetle badań własnych*.

Podjęty temat jest nie tylko aktualny, ale i niezwykle ważny z kilku powodów. Po pierwsze, strażacy są jedną z najbardziej narażonych na stres i traumę grup zawodowych, co czyni wsparcie duchowe nieodzownym elementem ich codziennej

³ Por. J. Lisica, *Wychowanie do patriotyzmu w nauczaniu Biskupa Polowego Wojska Polskiego Sławoja Leszka Głódzia w latach 1991–2004*, dz. cyt., s. 17.

służby. Po drugie, w kontekście wzrastającej świadomości zdrowia psychicznego, rola kapelana staje się coraz bardziej doceniana jako integralna część systemu wsparcia psychologicznego. Po trzecie, analiza i zrozumienie tej roli pozwala na lepsze dostosowanie form wsparcia do potrzeb strażaków, co ma bezpośredni wpływ na ich efektywność zawodową oraz dobrostan psychiczny i emocjonalny. Wreszcie, praca ta ma na celu wypełnienie luki badawczej w literaturze, dostarczając kompleksowej analizy i praktycznych rekomendacji dotyczących posługi kapelana PSP w Polsce.

Badania nad rolą kapelanów w służbach mundurowych, w tym straży pożarnej, są stosunkowo rzadkie. Większość istniejących prac koncentruje się na wojsku, podczas gdy literatura dotycząca Państwowej Straży Pożarnej jest ograniczona. Istniejące publikacje często nie w pełni oddają specyfikę tej formacji, co wskazuje na potrzebę dalszych badań. Analizy dostępnych prac pokazują, że temat posługi kapelana w PSP był dotychczas podejmowany sporadycznie, głównie w kontekście szerokich opracowań dotyczących duszpasterstwa służb mundurowych. Dlatego ta praca ma na celu wypełnienie tej luki, dostarczając szczegółowej i wszechstronnej analizy roli kapelana w PSP. Przeprowadzone badania mają na celu nie tylko zgłębienie teoretycznych podstaw tej posługi, ale również przedstawienie jej praktycznego znaczenia i wpływu na strażaków.

Proces powstawania tej pracy obejmował kilka kluczowych etapów, z których każdy miał na celu zgromadzenie i analizę danych niezbędnych do stworzenia holistycznego obrazu służby kapelana w Państwowej Straży Pożarnej. Pierwszym etapem była analiza dostępnej literatury przedmiotu, w tym książek, artykułów naukowych oraz dokumentów urzędowych i prawnych dotyczących funkcjonowania PSP oraz roli kapelanów w służbach mundurowych. Następnie przeprowadzono badania empiryczne, które obejmowały zarówno ankiety, jak i wywiady zrealizowane wśród strażaków i kapelanów. Te działania miały na celu zgromadzenie bezpośrednich informacji i opinii na temat roli kapelana, potrzeb oraz oczekiwań wobec tej służby. Kolejnym etapem była analiza zebranych danych i ich synteza, co pozwoliło na sformułowanie wniosków i rekomendacji. Cały proces pisania pracy był starannie planowany i realizowany, z dbałością o rzetelność i dokładność przeprowadzanych badań.

W opracowaniu korzystano z szerokiego zakresu źródeł, aby zapewnić wszechstronność i rzetelność podjętych analiz. Wśród wykorzystanych materiałów znalazły się zarówno klasyczne, jak i najnowsze publikacje dotyczące roli

kapelana w formacji mundurowej PSP. W tym przypadku dużą pomocą okazała się publikacja Katarzyny Wójtowicz pt. *Organizacja i funkcjonowanie Państwowej Straży Pożarnej w Polsce*, a także artykuł kapelana krajowego strażaków, ks. Jana Krynickiego pt. *Rola i kompetencje księży kapelanów w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, które pozwalają w szerszej perspektywie zrozumieć ujęcie kapelania w PSP. Kwerendzie zostały również poddane dokumenty urzędowe i prawne, takie jak regulacje dotyczące funkcjonowania PSP, w tym Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej i ochronie przeciwpożarowej. Ponadto, wykorzystano zasoby strażackich czasopism znajdujących się w Bibliotece Akademii Pożarnictwa w Warszawie. W pracy odwołano się także do materiałów szkoleniowych dla kapelanów PSP, które dostarczają informacji na temat ich obowiązków i metod pracy. Z kolei w części empirycznej niniejszego opracowania posłużono się źródłami wytworzonymi, takimi jak ankiety i wywiady przeprowadzone wśród strażaków i kapelanów, które dostarczyły bezpośrednich danych na temat ich doświadczeń, potrzeb i oczekiwań wobec posługi duchownych pożarnictwa.

Nie należy jednak sądzić, że każdy element omawianej problematyki pojawia się w przytaczanych pozycjach i jest tam przedmiotem obszernych analiz. Wbrew pozorom, literatura przedmiotu bezpośrednio związana z tytułem pracy jest raczej znikoma i trudno jest doszukiwać się opracowań (w tym obcojęzycznych), które w sposób całościowy omawiałyby prezentowane zagadnienia⁴.

Stan wiedzy na temat posługi kapelana w PSP jest analizowany w kontekście teologicznym, psychologicznym i społecznym, co pozwoliło na wieloaspektowe i interdyscyplinarne ujęcie tematu. Literatura zatem dostarczyła nie tylko teoretycznych podstaw, ale również praktycznych przykładów i studiów przypadków, które zostały zintegrowane z wynikami badań empirycznych. Taka kombinacja teorii i praktyki umożliwiła głębokie zrozumienie roli kapelana oraz sformułowanie rekomendacji dotyczących jej optymalizacji.

Dla przejrzystości merytoryczno-metodologicznej należy wyraźnie podkreślić, że niniejsze studium stanowi poszukiwanie potrzeby i jakości posługi kapelana w obszarze Państwowej Straży Pożarnej. Przyjęto założenie, zgodnie z którym przedmiotem badań i analiz będzie działalność kapelana pożarnictwa od momentu utworzenia PSP (1991 r.) aż do chwili obecnej (2024 r.). Powodem takiego

⁴ Por. S. Szelański, *Świętość żołnierza*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”, Warszawa 2009, s. 23.

założenia jest próba sięgnięcia do tematu jeszcze niepodejmowanego i ukazanie rzeczywistego obrazu posługi duchownego w Państwowej Straży Pożarnej.

Jak dotąd trudno szukać, na polskim i zagranicznym rynku wydawniczym, pozycji poświęconej posłudze kapelana w PSP na podstawie badań. Wydaje się to wystarczającym powodem, by tę kwestię zbadać. W tym miejscu wypada zapytać o zasadność przyjętego kryterium. Czy służba kapelana Państwowej Straży Pożarnej powinna obejmować wszystkich strażaków bez wyjątku? Czy tylko tych, którzy tego oczekują lub pełnią służby w podziale bojowym? Należy wyraźnie podkreślić, że skoro duszpasterstwo specjalistyczne, jakim jest kapelania pożarnictwa, oparte jest na podmiocie osobowym, a uczone wartości są istotne dla właściwego ukształtowania tożsamości nie tylko religijnej, ale też narodowej, to proces ten powinien dotyczyć wszystkich tworzących daną społeczność strażacką i narodową.

Praca została podzielona na dwie główne części: Część I – Rekonesans historyczny pożarnictwa (cz. teoretyczna) i Część II – Badania empiryczne i raporty badawcze (cz. badawcza). Część teoretyczna zawiera cztery rozdziały, które stanowią zwartą i spójną całość, pozwalającą rozpatrzyć od strony teoretycznej zagadnienie sformułowane w tytule pracy. W rozdziale pierwszym przedstawiona zostanie ewolucja strategii przeciwdziałania pożarom, obejmująca różne okresy historyczne oraz geograficzne aspekty ochrony przeciwpożarowej. Rozdział ten rozpoczyna się od zarysu historycznego powstania straży pożarnej, wskazując na pierwsze zorganizowane formacje mające na celu zwalczanie pożarów i ratowanie życia ludzkiego. Następnie zostaną opisane metody oraz narzędzia wykorzystywane do walki z pożarami w starożytnych cywilizacjach, ze szczególnym uwzględnieniem starożytnego Egiptu, Grecji i Rzymu. Dalej, zaprezentowany zostanie rozwój techniki i strategii przeciwpożarowych w okresie średniowiecza, z naciskiem na miejskie straże ogniowe i przepisy dotyczące zapobiegania pożarom. Następnie przeanalizowane zostaną przepisy i działania mające na celu ochronę przed pożarami w Polsce w okresie I Rzeczypospolitej, w tym rola straży miejskich i regulacji prawnych. Ponadto, przedstawione zostaną organizacja i funkcjonowanie straży pożarnej w II Rzeczypospolitej, uwzględniając rozwój techniki oraz nowe wyzwania związane z urbanizacją i industrializacją. Zasygnalizowane zostaną również zmiany w strukturze oraz strategiach ochrony przeciwpożarowej od okresu powojennego do końca PRL, ze szczególnym uwzględnieniem nowelizacji prawnych i technicznych.

Drugi rozdział pracy poświęcony będzie współczesnej strukturze Państwowej Straży Pożarnej w Polsce, analizując jej podstawy prawne, organizację oraz funkcjonowanie w systemie ratowniczo-gaśniczym. Przedstawione zostaną akty prawne, regulujące działalność Państwowej Straży Pożarnej, w tym ustawy i rozporządzenia określające jej kompetencje i obowiązki. Szczegółowo omówiona zostanie struktura organizacyjna PSP, w tym hierarchia służbowa, podział na jednostki terenowe oraz specjalistyczne grupy ratownicze. Analizie poddany zostanie również Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, jego cele, zasady działania oraz integracja z innymi służbami ratowniczymi i ochrony ludności.

Trzeci rozdział skupiać się będzie na aspektach duszpasterstwa strażaków, jego roli, historii oraz wyzwaniach związanych z duchową opieką nad strażakami. Rozdział ten stanowi próbę określenia definicji i znaczenia duszpasterstwa strażaków w kontekście specyficznych potrzeb duchowych funkcjonariuszy, w tym analizę ich doświadczeń zawodowych i stresu związanego ze służbą. Nie pominięto również chronologicznego omówienia rozwoju duszpasterstwa strażaków od jego początków do współczesności, z uwzględnieniem kluczowych postaci i wydarzeń. Istotną wydaje się także analiza struktury prawnej i organizacyjnej duszpasterstwa w straży pożarnej, w tym zasad mianowania kapelanów oraz ich funkcji w jednostkach organizacyjnych PSP. Równie istotnym wydaje się opis form i metod duchowej opieki oferowanej strażakom, w tym wsparcia psychologicznego i religijnego, ceremonii oraz codziennych praktyk duchowych. Całość kończy się omówieniem współczesnych wyzwań stojących przed duszpasterstwem strażaków, takich jak zmieniające się potrzeby duchowe, rosnący stres zawodowy oraz współpraca międzyreligijna.

Ostatni czwarty rozdział części pierwszej poświęcony będzie teologicznemu i cywilno-prawnemu statusowi kapelanów-strażaków, z uwzględnieniem ich historii, obowiązków i uprawnień. Koniecznym wydaje się tu uchwycenie perspektywy historycznej kapelana, dlatego nie zabrakło przeglądu historycznego roli kapelanów w straży pożarnej, ich ewolucji oraz zmieniających się zadań na przestrzeni wieków. W dalszej kolejności podjęta zostanie analiza biblijnych i teologicznych podstaw posługi kapelanów, w tym interpretacja tekstów religijnych odnoszących się do służby kapelańskiej. Ponadto, omówione będą prawne aspekty funkcjonowania kapelanów w strukturach straży pożarnej, w tym ich status prawny, uprawnienia oraz obowiązki zarówno w kontekście zawodowym, jak i duchowym. Całość zakończy analiza obecności i roli kapelanów różnych religii

i wyznań w straży pożarnej, z uwzględnieniem specyfiki ich posługi oraz współpracy międzyreligijnej.

Druga część niniejszego opracowania (empiryczna) składa się z trzech rozdziałów (V, VI, VII). Piąty rozdział pracy traktuje metodologię badań własnych, obejmującą cele, metody, techniki oraz organizację i przebieg procesu badawczego. Tu zostaną określone główne cele, jakie postawiono przed prowadzonymi badaniami. Ponadto, omówione będą pytania badawcze oraz przedstawione zostaną metody i techniki wykorzystane w badaniach. Następnie szczegółowo opisane będą zastosowane podejścia badawcze (tj. badania ilościowe czy jakościowe), a także konkretne techniki, np. ankieta czy wywiady. Omówiona będzie również konstrukcja kwestionariusza ankiety internetowej, wraz z uzasadnieniem wyboru tej techniki (w ramach metody ankietowej) oraz jej zalet i wad w kontekście prowadzonych badań. Następnie szczegółowo opisana zostanie organizacja procesu badawczego, w tym etapy realizacji badań, harmonogram oraz logistyka przeprowadzenia ankiety online. Na koniec zaprezentowana zostanie demograficzna i socjograficzna charakterystyka grupy badawczej, w tym informacje na temat liczby respondentów, ich wieku, płci, wykształcenia oraz innych istotnych zmiennych.

Szósty rozdział zawiera szczegółowe wyniki badań oraz analizę pozyskanych danych, z uwzględnieniem głównych tematów badawczych. Przedstawiona analiza będzie zawierała: wyniki dotyczące roli i funkcji kapelana w straży pożarnej, na podstawie odpowiedzi respondentów; wyniki dotyczące potrzeby i akceptacji posługi kapelana przez społeczność strażacką; wyniki związane z zadaniami kapelanów oraz ich współpracę z innymi członkami straży pożarnej; wyniki dotyczące szkoleń kapelanów oraz zasady kadencyjności w posłudze kapelańskiej; analizę ocen posługi kapelana przez respondentów, w tym satysfakcję z otrzymywanej opieki duchowej, a także wyniki na temat wartości duchowych i religijnych w życiu strażaków oraz ich oczekiwania względem duchownych. Na zakończenie zostanie zaprezentowana preferencja ankietowanych oraz problemy i wyzwania związane z posługą kapelańską w straży pożarnej.

W ostatnim siódmym rozdziale zaprezentowane zostaną szczegółowe raporty badawcze dotyczące różnych aspektów pracy kapelanów-strażaków. Omówiona zostanie ich misja i zadania, w tym codzienne obowiązki oraz długoterminowe cele. Następnie podjęta będzie analiza znaczenia roli kapelana w straży pożarnej oraz stopnia jej akceptacji przez strażaków. W dalszej kolejności zaprezentowane zostaną główne cele posługi kapelanów oraz ich współpraca z innymi członkami

społeczności strażackiej. Ponadto, ukazany zostanie raport dotyczący edukacji kapelanów, programów szkoleniowych oraz okresu służby w Państwowej Straży Pożarnej. Szczegółowej analizie zostanie poddana również efektywność pracy księży-kapelanów, na podstawie zebranych danych i opinii respondentów. Będą omówione także aksjologiczne i duchowe aspekty posługi kapelańskiej, z uwzględnieniem wartości religijnych i etycznych. Na zakończenie zostaną przedstawione oczekiwania strażaków względem kapelanów, a także trudności i przeszkody, z jakimi duchowni muszą się zmierzyć w swojej posłudze.

Każda część (I i II) kończy się podsumowaniem i wnioskami, co pozwala na stopniowe budowanie całościowego obrazu omawianego zagadnienia. Taka struktura pracy umożliwi logiczne i przejrzyste przedstawienie materiału, co z pewnością ułatwi czytelnikowi zrozumienie i analizę poruszanych kwestii. Dlatego całość stanowi pewną próbę realizacji trzech postulatów hermeneutycznych „Sitz im Leben”: diachronizmu (poznanie historyczne), synchronizmu (odniesienie do konkretnej sytuacji „tu” i „teraz”) oraz holizmu (podejście całościowe). Uwzględniając więc zarówno charakter praktyczny niniejszego opracowania, jak i jego perspektywę teologiczną, przyjmuje się, jak wskazano powyżej⁵.

W wytyczonej w ten sposób refleksji badawczej o charakterze interdyscyplinarnym, zastosowano metodę mieszaną, łączącą analizę literatury z badaniami empirycznymi. To tzw. triangulacja metodologiczna, która polega na użyciu więcej niż jednej metody badawczej w celu zbadania tego samego zjawiska, co pozwala na uzyskanie bardziej wszechstronnych i wiarygodnych wyników⁶. Zakłada się, że model triangulacji umożliwi bardziej kompleksowe i wiarygodne wnioskowanie naukowe, tj. zrozumienie teoretycznych podstaw posługi kapelana oraz ich praktyczne zastosowanie w obszarze jego działalności, czyli w Państwowej Straży Pożarnej.

W części teoretycznej pracy (cz. I) zastosowano metodę dywersyfikacji źródeł oraz krytycznej analizy literatury przedmiotu. Pozwoliło to na każdym etapie postępowania metodologicznego poddać szczegółowej ocenie dostępne materiały,

⁵ W. Cichosz, *Możliwości dialogu wychowania chrześcijańskiego ze współczesną edukacją polską*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2013, s. 21.

⁶ Por. R. Stanisławski, *Triangulacja technik badawczych w naukach o zarządzaniu*, „Organizacja i Kierowanie”, 2017, nr 4 (178), s. 103–120. Zob. U. Flick, *Doing Triangulation and Mixed Methods*, SAGE Publications, London 2018.

zarówno źródła, jak i literaturę pomocniczą przedmiotu oraz umożliwiło syntetyczne ujęcie podjętego zagadnienia. Zastosowana metoda zawiera w sobie trzy etapy: 1) kryteriologiczny – ujmuje problematykę posługi kapelana w kontekście istoty, funkcji i zadań; 2) kairologiczny/socjologiczny – analizuje aktualny status kapelana i sytuację duszpasterstwa strażaków pod kątem teologiczno-socjologicznym; 3) prakseologiczny/strategiczny – ustala zasady i dyrektywy działania kapelanii pożarnictwa. Ponadto, metoda ta opisuje i ocenia dotychczas osiągniętą wiedzę na temat szeroko rozumianego pożarnictwa, porządkuje wiedzę historyczną, cywilno-prawną i teologiczną. Pozwala też wykryć dotąd niedostrzeżone prawidłowości, relacje bądź fakty ujęcia duszpasterstwa strażaków. Inspiruje do wykrycia luk poznawczych i obszarów niezbadanych, a także identyfikuje nowy kierunek badawczy⁷.

W części empirycznej pracy (cz. II) zastosowano metodę sondażu pośredniego, z wykorzystaniem techniki kwestionariusza ankiety internetowej. To efektywne narzędzie badawcze pozwoliło na szybkie zebranie danych od dużej liczby respondentów. Następnie, analiza danych jakościowych (wywiady) i ilościowych (ankiety) umożliwiła uzyskanie pełniejszego obrazu i sformułowanie konkretnych rekomendacji. Metoda ta jest szczególnie uzasadniona w kontekście badania tak złożonego i wieloaspektowego zjawiska, jakim jest posługa kapelana, gdyż pozwala na integrację różnych perspektyw i źródeł informacji. Dzięki temu możliwe było nie tylko opisanie roli kapelana, ale również zidentyfikowanie obszarów wymagających dalszych badań i interwencji w tym zakresie.

Głównym celem niniejszego opracowania jest przede wszystkim uwrażliwienie na ważność problematyki kapelana Państwowej Straży Pożarnej w obecnych czasach, gdzie coraz mocniej dochodzi do głosu sekularyzacja, a kryzys wiary i tożsamości religijnej wydaje się postępować w zawrotnym tempie. Z uwagi na fakt, że w sferze zainteresowań naukowo-badawczych pracy leży także egzemplifikacja zachowań strażaków na obecność kapelana w straży pożarnej i wyznaczenie zależności między stanowiskiem posługi duchownego a służbą strażaków, to równorzędnym celem jest dostarczenie rekomendacji dotyczących optymalizacji wsparcia duchowego funkcjonariuszy. Z kolei celem podrzędnym jest zwiększenie świadomości społecznej na temat znaczenia posługi kapelana oraz promowanie

⁷ Por. R. Kamiński, *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, w: tenże (red.), *Teologia pastoralna*. T. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, Alta 2, Lublin 2000, s. 23–24.

integracji opieki duchowej z innymi formami wsparcia psychologicznego i emocjonalnego udzielanych w tej służbie ratunkowej.

Przeprowadzone badania dostarczają ogromu materiału na poznanie i zrozumienie aksjomatów i determinantów duchownego posługującego w formacji mundurowej, która obecnie cieszy się najwyższym zaufaniem społecznym. To pokazuje, że idea służby strażaka, wyrażona w słowach „Bogu na chwałę, ludziom na pożytek”, modeluje głębokie, duchowe wartości z praktycznym działaniem na rzecz największego wspólnego dobra, któremu na imię Polska.

* * *

Niniejsza praca nie mogłaby ujrzeć światła dziennego, gdyby nie inspiracje, życzliwość i pomoc wielu ludzi. Dlatego na zakończenie tego wstępu pragnę serdecznie podziękować wszystkim tym, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do powstania tej książki.

Słowa ogromnej wdzięczności za konsultacje naukowe kieruję do ks. prof. dra hab. Wojciecha Cichosza, dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2020–2024) oraz kierownika Katedry Nauk Społecznych i Prawa Kanonicznego UMK. Serdeczne podziękowanie kieruję do ks. st. bryg. dra Jana Krynickiego, kapelana krajowego strażaków za życzliwość przy powstawaniu tej pracy oraz za udostępnienie wielu źródłowych tekstów i swego prywatnego archiwum. Wyrazy wdzięczności wypowiadam do wszystkich kapelanów strażaków oraz tych funkcjonariuszy, którzy wzięli udział w badaniach, dzieląc się swoimi doświadczeniami i przemyśleniami. Ich wkład oraz wsparcie były nieocenione w toku prowadzonych badań, jak i w samym procesie tworzenia niniejszej publikacji. Wreszcie wyrazy wdzięczności kieruję do tych, których nie sposób wymienić, a którzy wspierali mnie podczas powstawania przedmiotowej książki.

Dziękuję...